

Галкін В. Л. – аспірант кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1941-5391>

Конституційно-правові засади пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб

*Метою статті є дослідження особливостей конституційно-правових засад пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні. Для її досягнення сформульовано такі завдання: проаналізувати особливості пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб; окреслити проблематику реалізації конституційного права на пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб і запропонувати власне бачення шляхів її подолання. Методологія підготовки публікації ґрунтується на використанні низки загальнонаукових і спеціально-наукових методів. До них належать: порівняльно-правовий, системно-функціональний, метод логічного моделювання та логічного аналізу. **Наукова новизна** статті полягає в дослідженні конституційно-правових засад пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб. **Висновки.** Право пенсійного забезпечення є фундаментальним конституційним правом. Попри те, що в Україні діє спеціальний закон у сфері регулювання пенсійного забезпечення, неврегульованим на законодавчому рівні залишається механізм призначення, поновлення та припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеним особам. Підзаконні нормативні акти, прийняті Урядом, де-факто встановили новий, особливий порядок пенсійного забезпечення цієї категорії осіб й ускладнили реалізацію конституційно гарантованого права на пенсійне забезпечення. Тож система пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб підлягає перегляду та коригуванню шляхом прийняття правових норм на рівні закону, які забезпечать внутрішньо переміщеним особам можливість реалізувати конституційне право на пенсію.*

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи; пенсійне забезпечення; легітимізація; конституційне право.

Вступ

Право громадян на пенсійне державне забезпечення в старості, а також у разі постійної або тривалої втрати працездатності та в інших складних життєвих ситуаціях є одним із фундаментальних соціальних прав, гарантованих Конституцією. Становлення та розвиток інституту державного пенсійного забезпечення має тривалу й непросту історію, витoki якої сягають років приналежності українських земель до складу Австро-Угорщини, Речі Посполитої, Російської імперії та Радянського Союзу (Shumylo, & Komotska, 2018). Попри тривалий історичний шлях розвитку, право пенсійного забезпечення в сучасній Україні досі зазнає утисків, а в окремих випадках має дискримінаційний характер.

Надзвичайно гостро питання захисту права на пенсійне забезпечення постало з весни 2014 року, коли російська армія вторглася на Кримський півострів, анексувала його й розпочала активні бойові дії проти України в Луганській і Донецькій областях. Це призвело до масової міграції українців з тимчасово окупованих територій та появи громадян з новим для України статусом – «внутрішньо переміщена особа» (далі – ВПО). Найактивніше внутрішнє переміщення населення з території Луганської та Донецької областей розпочалося одразу після початку бойових дій в окремих районах і містах цих територій (Nesterovych, 2014).

Загальні питання проблем захисту прав ВПО вивчали такі вчені: О. Я. Рогач, М. В. Савчина,

М. В. Менджул, В. І. Дяченко, Н. В. Камінська (Kaminska, N., Miroshnichenko, 2016; Kaminska, & Patricha, 2016), М. І. Козюбра, О. А. Малиновська, М. В. Мазур, В. Ф. Нестерович, С. Б. Булеца, О. І. Котляр, Я. В. Лазур (Buletsa et al., 2017). Вони досліджували особливості сучасної військово-політичної ситуації в Україні, дотримання соціальних прав внутрішньо переміщених осіб, питання доступу до правосуддя, реалізації права на голосування, міжнародні правові аспекти захисту прав ВПО. Такі вчені, як М. М. Шумило, І. О. Комоцька, аналізували загальні питання пенсійного забезпечення, однак ґрунтовного вивчення проблемних аспектів пенсійного забезпечення саме внутрішньо переміщених осіб науковці-правники досі не здійснили.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження конституційно-правових засад пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні та виявлення недоліків реалізації цього права.

Виклад основного матеріалу

Право пенсійного забезпечення є одним з ключових серед соціальних прав, адже саме від його реалізації залежить соціальна захищеність громадян як у літньому віці, так і в особливих життєвих ситуаціях. Його закріплено не тільки в спеціальному законодавстві, а й у Конституції України, що засвідчує особливе його значення та спрямованість держави на соціальний захист.

Тому ми не поділяємо позицію М. Шумила, який стверджує, що «право на пенсію підлягає особливому захисту з боку держави» (Shumylo, 2016, р. 55).

Стаття 46 Конституції України встановлює: «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом». Крім того, Конституція гарантує розмір такого забезпечення на рівні, який не може бути нижчим за прожитковий мінімум: «пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом» ("Konstytutsiia Ukrainy", 1996).

Практична реалізація права пенсійного забезпечення, беззаперечно, має надважливе значення для більшості громадян, які набули такого права, а тим паче для тих, хто опинився в особливо тяжкій життєвій ситуації. Військові дії на Донбасі, які розпочалися 2014-го року, призвели до значного погіршення рівня життя громадян, які опинилися на окупованій території та лінії зіткнення, де тривають бойові дії. Саме з цього часу постало надскладне завдання, що полягало в забезпеченні реалізації всіх гарантованих Конституцією прав осіб, які проживають у зоні збройного конфлікту (Malynovska, 2014).

На жаль, в Україні склалася така ситуація, за якої тисячі ВПО позбавлені можливості реалізувати право на пенсійне забезпечення, що спричинено браком спеціальних правових норм у чинному законодавстві, які деталізували б конституційні норми, ефективно регулювали й визначали принципи діяльності пенсійних органів в особливих ситуаціях. Попри те, що 2014 року було прийнято низку законодавчих актів щодо забезпечення прав ВПО, основним регулятором цих правовідносин стали саме підзаконні нормативно-правові акти, проте якщо питання стосувалося фактів, які були вчинені на тимчасово окупованих територіях, то в таких випадках поновлення прав ВПО здійснювали лише в судовому порядку (Nesterovych, 2017, р. 90-91).

Наша держава, зауважує М. Шумило, «знаходиться під загальним впливом загально-світових тенденцій, що відбуваються у сфері правотворчості» (Shumylo, 2017). Тому для розв'язання проблем соціального захисту ВПО необхідно невідкладно впроваджувати практику застосування міжнародних норм права у сфері захисту внутрішньо переміщених осіб. Однак прийнятий 2014 року Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» ("Zakon Ukrainy", 2014,

№. 1706-VII) хоч і був спрямований встановити гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів ВПО, однак на практиці він засвідчив свою неефективність.

Цей нормативно-правовий акт не встановлює і не змінює систему пенсійного забезпечення ВПО, а лише гарантує дотримання конституційних прав громадян відповідної категорії, що, на нашу думку, видається досить неоднозначним, оскільки норми Конституції є нормами прямої дії, а тому не потребують додаткового підкріплення іншими законами, а можуть бути лише піддані розширеному тлумаченню для розроблення практичного й ефективного механізму їх реалізації.

Прийнятий закон ("Zakon Ukrainy", 2014, №. 1706-VII) не містить жодних додаткових правових норм щодо встановлення будь-яких спеціальних умов чи особливого порядку призначення, поновлення, припинення або виплати пенсій для громадян, які набули статусу ВПО, а тому в зазначених питаннях слід керуватися виключно спеціальним законодавством.

В Україні діє кілька спеціальних законів, що регулюють питання пенсійного забезпечення, зокрема: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ("Zakon Ukrainy", 2003), «Про пенсійне забезпечення» ("Zakon Ukrainy", 1991) та «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» ("Zakon Ukrainy", 1992). Жоден із зазначених нормативно-правових актів також не встановлює особливостей пенсійного забезпечення ВПО. Так, ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає, що «особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років за наявності страхового стажу не менше 15 років до 31 грудня 2017 року». У зазначеній статті також передбачене поетапне підвищення необхідного стажу шляхом підвищення цієї вимоги від 25 років починаючи з 1 січня 2018 року до 35 років (стаж щороку підвищується на рік до 1 січня 2028 р.). Стаття 49 цього Закону містить вичерпний перелік підстав припинення виплати пенсії: якщо пенсія призначена на підставі документів, що містять недостовірні відомості; у разі смерті пенсіонера; у разі неотримання призначеної пенсії протягом 6 місяців поспіль, а також в інших випадках, передбачених законом ("Zakon Ukrainy", 2003).

У зв'язку з виникненням нової правової ситуації, що вимагала вирішення питання поновлення пенсій громадянам, виплата яких була зупинена через припинення функціонування структурних підрозділів Пенсійного фонду України (ПФУ) на тимчасово окупованій території, тобто через обставини, не передбачені чинним законодавством, і відсутність спеціальних правових норм, які регулювали б такі правовідносини, постала необхідність у розробленні дієвого

механізму, який дав би змогу поновити пенсійні виплати ВПО.

8 червня 2016 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2016). Зазначений документ мав на меті полегшити процедуру поновлення соціальних прав громадян, які постраждали від воєнного конфлікту на Сході України та в Криму, однак постанова, навпаки, ускладнила процес соціально-правової реінтеграції ВПО.

Після її прийняття пенсійні виплати ВПО призначають і виплачують територіальні органи ПФУ за місцем їх фактичного проживання (перебування), причому місце реєстрації вже не має значення.

Підзаконний акт також встановив спеціальний контроль за фактичним місцем перебування ВПО – суб'єктами отримання пенсій. Контроль за проведенням соціальних виплат почали здійснювати структурні підрозділи з питань соціального захисту населення шляхом відвідування не рідше ніж одного разу на півроку фактичного місця проживання (перебування). Також було встановлено додатковий, не передбачений чинним законодавством, перелік підстав для припинення соціальних виплат, зокрема й пенсії, а саме:

- встановлення факту відсутності ВПО за фактичним місцем проживання/перебування;
- отримання рекомендацій Мінфіну щодо фактів, виявлених під час здійснення верифікації соцвиплат;
- скасування довідки ВПО з підстав, визначених ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;
- отримання інформації (якої саме «інформації» – у цьому документі не зазначено) від Держприкордонслужби, МВС, СБУ, Мінфіну, Національної поліції, ДМС, Держфінінспекції, Держаудитслужби й інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2016).

21 серпня 2019 року Уряд прийняв постанову № 788 ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2019), яка ще більше ускладнила виплату пенсій громадянам зі статусом ВПО. Постанова № 788 передбачає, що «в разі надходження до Пенсійного фонду України або до його територіальних органів інформації від Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Національної поліції, Державної міграційної служби, Міністерства фінансів, інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, яка дає обґрунтовані підстави вважати, що особа повернулася до покинутого місця постійного проживання, або особою подано документи, що містять недостовірні відомості для призначення (відновлення, продовження виплати)

пенсії, виплата пенсії продовжується після особистого звернення особи, проходження ідентифікації в порядку, визначеному в абзаці четвертому цього пункту, з урахуванням даних Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2019).

Додаткові підстави для припинення виплати пенсії, визначені підзаконним актом і відмінні від визначених у ст. 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», є, на нашу думку, неправомірними. Також неоднозначним і суперечливим у постанові КМУ від 21 серпня 2019 року № 788 видається формулювання підстави припинення виплати пенсії, а саме: «яка дає обґрунтовані підстави вважати, що особа повернулася до покинутого місця постійного проживання». Таке формулювання дає пенсійним органам можливість без будь-яких обґрунтувань, лише за наявності формальної підстави, вважати, що особа повернулася до покинутого місця проживання, припиняти виплату пенсії.

Із цього приводу М. Козюбра зазначає, що «якість і справедливість у наданні адміністративних послуг безпосередньо впливає на права особи, а тому має особливе значення в умовах конфлікту, коли правова невизначеність та довільність в ухваленні рішень, завдання збитків та дискримінація кидають виклик фундаментальним правам людини. Правова невизначеність спричиняє ризики постійних конфліктів та невдоволення» (Kozubra et al., 2018, p. 55). Тож право пенсійного забезпечення захищають як право власності відповідно до положень ст. 1 Першого Протоколу. Призупинення або відмова у виплаті пенсії такої вразливої категорії, як ВПО, з підстав, не передбачених законом, слід трактувати як посягання на право власності особи, зокрема створення для ВПО ситуації неможливості розпоряджатися своїм майном. Будь-яке затримання пенсійної виплати є порушенням справедливої рівноваги між вимогами загального інтересу й вимогами охорони права соціального одержувача (Shumylo, 2017).

Саме тому конституційна гарантія на пенсію має забезпечувати не тільки її виплату, а й своєчасне призначення, яке має відбуватися шляхом законодавчо встановленої процедури надання адміністративної послуги відповідним державним органом, у випадку призначення пенсії – структурним підрозділом ПФУ.

Для набуття права на пенсію законодавець встановлює певні вимоги до наявності відповідного трудового (страхового) стажу. Наприклад, право на пенсію за віком мають громадяни після досягнення віку 60 років за наявності відповідного страхового стажу, встановленого ст. 26 Закону

України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» ("Zakon Ukrainy", 2003).

У ст. 62 Закону України «Про пенсійне забезпечення» йдеться про те, що «основним документом, що підтверджує стаж роботи, є трудова книжка» ("Zakon Ukrainy", 1991). Ця стаття має застереження щодо випадків, коли трудової книжки немає або в ній бракує певних записів про трудову діяльність. Зокрема, передбачено, що Кабмін встановлює спеціальний порядок підтвердження наявного трудового стажу за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній ("Zakon Ukrainy", 1991).

Часто, передусім у ВПО, трудової книжки може не бути через втрату або псування, або в ній може бракувати певних записів про трудову діяльність. Питання підтвердження стажу у випадку втрати трудової книжки або відсутності в ній певних записів про трудову діяльність врегульовано постановою Кабміну від 5 листопада 2014 року № 637 ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2014), якою затверджено Порядок підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній. Цим Порядком встановлено документи, які можуть підтвердити факт роботи на певному підприємстві, період навчання, військової служби тощо. До таких документів належать довідки (зокрема про підтвердження пільгового характеру праці), виписки з наказів, особові рахунки й відомості на видачу заробітної плати, посвідчення, характеристики, письмові трудові договори й угоди з відмітками про їх виконання та інші документи, які містять відомості про періоди роботи, зокрема членські квитки профспілок та інші документи ("Postanova Kabinetu Ministriv", 2014).

Ситуація, яка склалася в Україні, дає підстави для висновку, що з метою повного захисту прав громадян постає необхідність брати до уваги інформацію, викладену в документах, зокрема в довідках про трудовий стаж, виданих незаконними формуваннями (Iliashko, 2019). Безперечно, ні в кого немає сумнівів стосовно того, що частина території Луганської та Донецької областей, а також Кримський півострів, усупереч чинному міжнародному й національному законодавству, знаходиться під контролем Російської Федерації та її прибічників. Українське законодавство не тільки не визнає документи, видані такими органами влади та їх представниками, а й прямо забороняє їх використовувати, не надаючи їм жодного юридичного статусу. У ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлено, що «будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їхня діяльність

вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені в порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий такими органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків» ("Zakon Ukrainy", 2014)

Саме тому без дієвого механізму регулювання проблем правовідносин, зокрема в пенсійному забезпеченні вразливої категорії громадян, необхідно звертатися до міжнародного законодавства, а у випадку наявності фактичної міжнародної суперечки – до відповідних судових установ. Із цього приводу О. Ілляшко зазначає, що «звернення для вирішення міжнародних суперечок до неупередженого органу, що виносив би рішення на підставі права, – досить давня ідея» (Iliashko, 2019). Це закріплено й у національному законодавстві. Відповідно до ст. 3, 8, 9 Конституції України, які визначають, що в Україні визнаний і діє принцип верховенства права, утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України ("Konstytutsia Ukrainy", 1996). У ст. 26, 27, 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів встановлено, що «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись; учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору; договір повинен тлумачитись добросовісно відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору» ("Videnska konventsiiia", 1969).

29 липня 1970 року Рада Безпеки ООН запросила консультативний висновок Міжнародного Суду про те, які юридичні наслідки для держав випливають із факту присутності Південно-Африканської Республіки в Намібії. Суд ООН 21 червня 1971 року зазначив, що тривала присутність цієї держави в Намібії є незаконною, і держави-члени ООН зобов'язані визнати незаконність присутності ПАР у Намібії та неправомірність її актів від імені або щодо Намібії. Крім того, у цьому консультативному висновку («Намібійські винятки») зазначено, що «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосована до таких дій, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів» ("Konsultativnyy vyvod", 1971).

Зазначені принципи з початком окупації почали активно застосовувати в Україні під час вирішення судових справ щодо ВПО, зокрема у

справах про визнання незаконними дій з незарахування до стажу періодів роботи ВПО на підставі довідок, виданих на тимчасово окупованій території. Уперше в Україні після початку збройного конфлікту на Донбасі Намібійські винятки були застосовані Попаснянським районним судом Луганської області у справі про визнання факту народження на окупованій частині України, а саме в м. Євпаторії. Це рішення ґрунтувалося саме на Намібійських винятках ("Rishennia Popasnianskoho", 2015).

Тепер ці принципи активно використовують українські суди у справах, де як доказ фігурують документи, видані на тимчасово окупованій території. Суддя Верховного Суду М. В. Мазур зазначає: «визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу» (Mazur, 2016). Це узгоджено із суттю Намібійських винятків, адже в такому випадку документи, видані окупаційною владою, використовують як підтвердження певної інформації або фактів.

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що в більшості випадків суди визнають незаконними дії пенсійного органу щодо неврахування довідок, виданих окупаційною владою, про підтвердження наявного трудового стажу. Суди у справах про визнання дій щодо відмови в призначенні пенсії через незарахування до стажу роботи періодів, визначених у довідках, виданих на тимчасово окупованих територіях, використовують під час прийняття рішень як докази документи, видані органами окупаційної влади, які так само можуть використовувати для прийняття рішень пенсійні органи.

Застосування Намібійських винятків в умовах часткової легітимізації документів, які видані на тимчасово окупованій території виключно в судовому порядку, хоча й допомагає захистити права людини, передбачені Європейською конвенцією, однак фактично схожа судова процедура, яка набула масового характеру, знецінює мету й сенс саме судового розгляду, оскільки суд просто підміняє адміністративну процедуру. Отже, головна проблема пенсійного забезпечення ВПО полягає в недоліках національного законодавства. Тому доречно використати в механізмі захисту прав ВПО громадського лобювання, яке позитивно себе зарекомендувало в низці країн і може бути застосовано в Україні (Nesterovych, 2010).

Наукова новизна

Наукова новизна статті полягає в дослідженні конституційно-правових засад пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Висновки

Право пенсійного забезпечення є фундаментальним конституційним правом, гарантованим ст. 46 Конституції України. Його слід розглядати як комплексний вид права соціального забезпечення, що передбачає матеріальну підтримку особи за рахунок спеціальних джерел фінансового забезпечення за умов досягнення встановленого законодавством віку й наявності необхідного страхового та (або) спеціального пільгового стажу, а також в інших особливих життєвих ситуаціях (інвалідність, втрата годувальника тощо), визначених законодавством.

В Україні діє спеціальний закон у сфері регулювання пенсійного забезпечення – «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Однак неврегульованим на законодавчому рівні залишається механізм призначення, поновлення та припинення виплати пенсії громадянам України, які проживали або проживають на тимчасово окупованих територіях. Підзаконні нормативні акти, прийняті Урядом після 2014 року, зокрема постанови КМУ «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» від 5 листопада 2014 року № 637, «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» від 8 червня 2016 року № 365 та «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21 серпня 2019 року № 788 встановили новий, особливий порядок пенсійного забезпечення цієї соціально незахищеної категорії осіб, які ускладнили реалізацію конституційно гарантованого права на пенсійне забезпечення ВПО.

Неврегульованим залишається питання підтвердження наявного трудового стажу за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній на підприємствах, які залишилися на тимчасово окупованій території або архіви яких залишилися на таких територіях. Документи, видані окупаційною владою, не беруть до уваги органи ПФУ на підставі ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Наявні процедури встановлення стажу в таких ситуаціях є неефективними й не усувають проблем пенсійного забезпечення ВПО, а законодавчо визначеного механізму підтвердження такого стажу наразі немає.

Під час розгляду спорів, пов'язаних із визнанням інформації, викладених у документах, отриманих на окупованій території, суди керуються Намібійськими винятками, практикою ЄСПЛ і враховують роз'яснення та практику Верховного Суду.

Система пенсійного забезпечення ВПО підлягає перегляду та коригуванню шляхом прийняття правових норм на рівні закону, які

надали б можливість забезпечити ВПО можливість реалізувати конституційне право на пенсію, наприклад, шляхом надання можливості отримання пенсії на підконтрольній території України незалежно від фактичного місця проживання особи й упровадження ефективного

механізму встановлення наявного стажу, необхідного для призначення пенсії, з використанням інформації, викладеної в документах, що видані на тимчасово окупованій території, якщо іншим способом такий стаж встановити неможливо.

REFERENCES

- Buletsa, S.B., Kotliar, O.I., & Lazur, Ya.V. (et al.). (2017). *Mekhanizm zabezpechennia prav vnutrishno peremishchenykh osib: natsionalnyi ta mizhnarodnyi aspekty* [Mechanism of ensuring the rights of internally displaced persons: national and international aspects]. Uzhgorod: RIK-U [in Ukrainian].
- Iliashko, O.O. (2019). Realizatsiia ta zakhyst prav zhyteliv tymchasovo okupovanykh terytorii: problema lehitimizatsii dokumentiv [Implementation and protection of the rights of residents of the temporarily occupied territories: the problem of legitimization of documents]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V.I. Vernadskoho, Scientific notes of V.I. Vernadsky Taurida National University*, 3, 30(69), 24-28. doi: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.3/05> [in Ukrainian].
- Kaminska, N., & Miroshnichenko, I. (2016). Legal principles protecting the rights of refugees: current state and perspective development. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(11), 111-120. Retrieved from <https://lawjournal.naiu.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/544> [in Ukrainian].
- Kaminska, N., & Patricha, N. (2016). Protection of the human rights in armed conflict. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2(99), 19-28. Retrieved from <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/167> [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, 141 [in Ukrainian].
- Konsultativnyy vyvod Mezndunarodnogo Sudu OON "Pravovye posledstviia dlia gosudarstv, vyzyvaemye prodolzhaiushchimsia prisutstviem luznoy Afriki v Namibii (Iugo-Zapadnaia Afrika) vopreki Rezoliutsii 276 (1970) Soveta Bezopasnosti" ot 21 iyunia 1971 g. [Advisory Opinion of the International Court of Justice "Legal consequences for States caused by South Africa's continued presence in Namibia (South-West Africa) contrary to Security Council Resolution 276 (1970)" from June 21, 1971]. (n.d.). *precedent.in.ua*. Retrieved from <https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovye-posledstviya-dlya-gosudarstv> [in Russian].
- Koziubra, M., Venher, V., & Lysenko, O. (et al.). (2018). *Verkhovenstvo prava ta okupovani terytorii Donbasu i Krymu* [The rule of law and the occupied territories of Donbass and Crimea]. Kyiv: Tsentr doslidzh. problem verkhovenstva prava ta yoho vtilennia v nats. praktyku Ukrainy; Nats. un-t "Kyievo-Mohylian. akad."; Akad. Folke Bernadotta [in Ukrainian].
- Malynovska, O.A. (2014). Shliakhy vyrishennia problemy vnutrishnikh peremishchenykh osib: deiaki uroky iz zarubizhnogo dosvidu [Ways of solving the problem of internally displaced persons: some lessons of foreign experience]. *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia, Strategy and tactics of public administration*, 9, 3-5 [in Ukrainian].
- Mazur, M.V. (2016). *Ukrainska Namibiia: chy vyznavati okupatsiini papery?* [Ukrainian Namibia: should the occupation documents be recognized?]. Retrieved from <https://precedent.in.ua/2016/05/15/ukrayinska-namibiya-chy-vyznavaty-okup> [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2010). Lobiiuvannia yak konstytutsiino-pravovyi mekhanizm zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna [Lobbying as a constitutional and legal mechanism for the protection of human and civil rights and freedoms]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, Bulletin of the Academy of Law Sciences of Ukraine*, 3, 83-93 [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2014). Hromadski protesty na okremykh terytoriiakh Ukrainiskoho Donbasu protiahom vesny 2014 roku: prychny ta naslidky [Public protests in some territories of Ukrainian Donbass during spring 2014: causes and consequences]. *Viche, Veche*, 21, 14-17 [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2017). Verkhovenstvo prava ta zabezpechennia prav liudyny na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy [Rule of law and human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA, NaUKMA Scientific Notes*, 200, 85-92. doi: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i55.83475> [in Ukrainian].
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Deiaki pytannia zdiisnennia sotsialnykh vyplat vnutrishno peremishchenym osobam": vid 8 cherv. 2016 r. No. 365 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of social benefits for internally displaced persons" from June 8, 2016, No. 365]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF> [in Ukrainian].
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy": vid 21 serp. 2019 r. No78 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine" from August 21, 2019, No. 788]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788-2019-%D0%BF> [in Ukrainian].
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zdiisnennia sotsialnykh vyplat vnutrishno peremishchenym osobam": vid 5 lystop. 2014 r. No. 637 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the implementation of social benefits for internally displaced persons" from November 5, 2014, No. 637]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].

- Rishennia Popasnianskoho raionnoho sudu Luhanskoï oblasti vid 20 serp. 2015 r. u spravi No. 423/880/15-ts [Decision of the Popasna District Court of Luhansk Region from August 20, 2015 in case No. 423/880/15-ц]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49187054> [in Ukrainian].
- Shumylo, M. (2017). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u sferi sotsialnoho zahystu ta yikh naslidky dlia Ukrainy [Judgments of the European Court of Human Rights in the field of social protection and their consequences for Ukraine]. *Pravova derzhava, Constitutional state*, 8, 212-219. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2020-05-158> [in Ukrainian].
- Shumylo, M. (2016). Pozbavlennia prava na pensiiu Verkhovnym Sudom Ukrainy yak vidstup vid Yevropeiskykh tsinnosti verkhovenstva prava [Deprivation of the right to a pension by the Supreme Court of Ukraine as a departure from European values of the rule of law]. *Pravo Ukrainy, Ukrainian Law*, 8, 55-62. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2019-05-111> [in Ukrainian].
- Shumylo, M. (2017). Funktsii pensiinoï systemy Ukrainy [Functions of the pension system of Ukraine]. *Sotsialne pravo, Social law*, 1, 184-194 [in Ukrainian].
- Shumylo, M., & Komotska, I. (2018). *Pensiine zabezpechennia v Ukrainy ta Bilorusi: istoriia stanovlennia i perspektyvy rozvytku [Pension provision in Ukraine and Belarus: history of formation and prospects of development]*. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
- Videnska konventsiiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv: mizhnar. dok. vid 23 trav. 1969 r. [Vienna Convention on the Law of Treaties from May, 23, 1969]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro pensiine zabezpechennia osib, zvilnennykh z viiskovoi sluzhby, ta deiakykh inshykh osib": vid 9 kvit. 1992 r. No. 2262-XII [Law of Ukraine "On pension provision for persons discharged from military service and some other persons" from April 9, 1992, No. 2262-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 29, 399 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro pensiine zabezpechennia": vid 5 lystop. 1991 r. No. 1788-XII [Law of Ukraine "On pension provision" from November 5, 1991, No. 1788-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, 10 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovy rezhyim na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy": vid 15 kvit. 2014 r. No. 1207-VII [Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine" from April 15, 2014, No. 1207-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 26, 892 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib": vid 20 zhovt. 2014 r. No. 1706-VII [Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine" from October 20, 2014, No. 1706-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1, 1 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia": vid 9 lyp. 2003 r. No. 1058-IV [Law of Ukraine "About obligatory state pension insurance" from July 9, 2003, No. 1058-IV]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 49-51, 376 [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти / [С. Б. Булеца, О. І. Котляр, Я. В. Лазур та ін.]. Ужгород : PIK-Y, 2017. 348 с.
- Іляшко О. О. Реалізація та захист прав жителів тимчасово окупованих територій: проблема легітимізації документів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. № 3. Т. 30 (69). С. 24–28. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2019.3/05>.
- Kaminska N., Miroshnichenko I. Legal principles protecting the rights of refugees: current state and perspective development. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 111–120. URL: <https://lawjournal.naiu.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/544>.
- Kaminska N., Patricha N. Protection of the human rights in armed conflict. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 19–28. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/167>.
- Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
- Правовые последствия для государств, вызываемые продолжающимся присутствием Южной Африки в Намибии (Юго-Западная Африка) вопреки Резолюции 276 (1970) Совета Безопасности : консультативный вывод Международного Суда ООН от 21 июня 1971 г. URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovyye-posledstviya-dlya-gosudarstv>.
- Верховенство права та окуповані території Донбасу і Криму / [М. Козюбра, В. Венгер, О. Лисенко та ін.]. Київ : Центр дослідж. проблем верховенства права та його втілення в нац. практику України ; Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.» ; Акад. Фольке Бернадотта, 2018. С. 54.
- Малиновська О. А. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду. *Стратегія і тактика державного управління*. 2014. № 9. С. 154–163. (Серія «Соціальна політика»).
- Мазур М. В. Українська Намібія: чи визнавати окупаційні папери? URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/15/ukrayinska-namibiya-chy-vyznavaty-okup>.
- Нестерович В. Ф. Лобіювання як конституційно-правовий механізм захисту прав і свобод людини та громадянина. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 83–93.

- Нестерович В. Ф. Громадські протести на окремих територіях Українського Донбасу протягом весни 2014 року: причини та наслідки. *Віче*. 2014. № 21. С. 14–17.
- Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 200. С. 85–92. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i55.83475>.
- Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 8 черв. 2016 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF>.
- Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 серп. 2019 р. № 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788-2019-%D0%BF>.
- Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2014 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF>.
- Рішення Попаснянського районного суду Луганської області від 20 серп. 2015 р. у справі № 423/880/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49187054>.
- Шумило М. Рішення Європейського суду з прав людини у сфері соціального захисту та їх наслідки для України. *Правова держава*. 2017. № 8. С. 212–219. doi: <https://doi.org/10.33498/loiu-2020-05-158>.
- Шумило М. Позбавлення права на пенсію Верховним Судом України як відступ від європейських цінностей верховенства права. *Право України*. 2016. № 8. С. 55–62. doi: <https://doi.org/10.33498/loiu-2019-05-111>.
- Шумило М. Функції пенсійної системи України. *Соціальне право*. 2017. № 1. С. 184–194.
- Шумило М., Комоцька І. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2018. 516 с.
- Віденська конвенція про право міжнародних договорів : міжнар. док. від 23 трав. 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
- Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9 квіт. 1992 р. № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
- Про пенсійне забезпечення : Закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
- Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
- Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
- Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 лип. 2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49–51. Ст. 376.

Стаття надійшла до редколегії 22.06.2020

Halkin V. – Postgraduate Student of the Department of State and Legal Disciplines of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko, Sievierodonetsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1941-5391>

Constitutional and Legal Principles of Pension Provision for Internally Displaced Persons

The purpose of the article is to study the features of the constitutional and legal principles of pension provision for internally displaced persons in Ukraine. To achieve this, the following tasks have been formulated: to analyze the peculiarities of the pension provision of internally displaced persons; identify issues of implementation of the constitutional right of IDP pensions and offer their own vision of ways to solve it. The methodology of publication is based on the use of a number of general scientific and special scientific methods. Among them are comparative law, system-functional, method of logical modeling and logical analysis. The scientific novelty of the article is the study of the constitutional and legal principles of pension provision for internally displaced persons. Conclusions. The pension law is a fundamental constitutional law. Despite the fact that Ukraine has a special law in the field of pension regulation, the mechanism for assigning, renewing and terminating the payment of IDP pensions remains unregulated at the legislative level. Bylaws adopted by the Government de facto established a new, special procedure for the pension provision of IDPs and made it difficult to exercise the constitutionally guaranteed right to a pension. Therefore, the IDP pension system is subject to revision and adjustment through the adoption of legal norms at the level of law, which would allow internally displaced persons to be able to exercise their constitutional law to a pension.

Keywords: internally displaced persons; pension provision; legitimation; constitutional law.